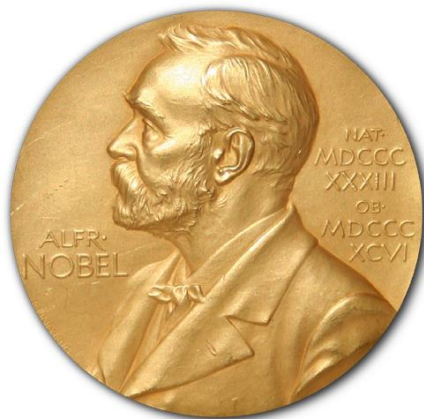

Mi lenne, ha nem lenne Nobel díj? - Gondolatok a stockholmi Nobel Múzeum látogatása közben

2019. július – Szepesi Balázs

Miért fontos a Nobel díj? Kik is azok, akik kapják? Hogyan lett egy robbanóanyag-gyáros végrendeletéből a világ egyik legfontosabb tudományos intézménye? Gondolatok a stockholmi Nobel Múzeum látogatása közben.

A Nobel díj szelleme Stockholmban, az óváros főterén, a királyi vár szomszédságában testesül meg egy kis múzeum formájában. Inkább szentély ez, mint múzeum. A kiállítás elférne egy iskolai tornateremben: egy terem a díjazottakról, egy terem Martin Luther Kingről, egy szoba a névadóról, mozi, gyerekszoba, büfé, bolt. Ennyi pont elég, hogy az embert megérintse a díj szelleme, megilletődjön, és picit máshogy kezdje nézni a világot. A hely bódító erejét akkor vettem észre igazán, mikor egy pillanatra elgondolkoztam, nem kellene-e megvenni a 27 ezer forintos Nobel-díjas bögrekészletet. Végül három könyvvel és néhány emléktárggyal megúsztam, aztán gondolatok és kérdések sorával hagytam el az épületet.

A Nobel díj – Forrás: wikipedia.org

Mit is jelent tudósnak lenni?

A múzeum főhelyén a több mint egy évszázad díjazottjainak életrajzait, felfedezéseit böngészhetjük. A [fizikusok névsorából](#) csak azok a nevek voltak ismerősek, akik benne voltak a gimnáziumi tananyagban. A [kémikusok](#) és [orvosok](#) listája még keményebben szembesít azzal, hogy fogalmunk sincs arról, mit is csinálnak a tudósok. (Az [irodalmi Nobel díjasok listájával](#) is jól játszhat a magát műveltnek gondoló ember – tízből hány díjazottat ismer?) A világ legnagyobb tudományos eredményeiről szóló ismeretterjesztő szövegeket olvasva sokszor a megoldott probléma lényegét is nehéz értelmezni.

Nem csak a tudomány kérdéseit, módszerét, hanem magukat a tudósokat is nehezen érti meg a hétköznapi ember. A tized másodpercnyi előnyért egész nap edző sportolók közül legalább a sikereseknek ott a dicsőség. A tudósok közül azonban nagyon kevés lesz híres - ők a nyugodt életet kapják és azt, hogy olyan mélyre áshatják magukat az őket érdeklő témákban, amennyire csak tudják.

Az Összkép a magyar társadalom és gazdaság működéséről szóló elemzések magazinja. [Iratkozz fel hírlevelünkre, kövess minket](#), ha szeretnéd mélyebben megérteni, hogyan működik Magyarország.

A tudós olyan ember, akit kollégáin kívül nem sokan értenek, munkájuk eredményei sokszor évtizedekkel később hatnak a mindennapi életre. Ki, hol és mire fogja használni a felfedezést? A világot mentik meg vele, vagy veszélyes fegyvert fejlesztenek a felfedezésből? Azt előre nem tudhatja senki. Komoly elkötelezettség kell ehhez, bízni kell a jövőben és az emberiség egészében vagy nagyon szeretni kell az embernek azt, amit csinál ahhoz, hogy egy életet töltsön el néhány nagy kérdéssel.

Albert Einstein Nobel díjas előadása 1923-ban – Forrás: nobelprize.org

Mire is jó a béke Nobel díj?

Martin Luther Kinget és a többi Nobel-békedíjast mutatja be a második terem. Ehhez a kitüntetésen felemásan áll az ember. Végigböngészve a listát négy amerikai elnök és egy alelnök kapta meg a díjat, az izraeli-palesztin viszony rendezéséért négy embert tüntettek ki. (Churchill nem fért bele a listába, ő irodalmi Nobel díjat kapott 1953-ban „Mesteri történelmi és életrajzi műveikért, és a magasabb rendű emberi értékek védelmében kifejtett szónoki tevékenységéért”.)

A kiállításon nézelődve azonban lassan megengedőbbé válunk. Egyrészt a béke értékét jól mutatja a háborút évszázadok óta nem ismerő Svédország fejlődése. Másrészt a téma jelentőségét nem nagyon érthetjük, hiszen a véres konfliktusokat hála égnek csak filmről és könyvből vagy az öregek

történeteiből ismerjük - nem árt, ha van néhány, a témát napirenden tartó példatörténet. Harmadrészt nézegetve az életrajzokat, olyan emberekről van szó, akik nem csak mosolyogva szerették a világbékét. Legtöbben elég bátrak és kemények voltak, hogy kiálljanak a világ természetéből következő erőszak ellen. Van a történetekben itt-ott kommunikációs elem, de a legtöbbben tényleg olyat és úgy csináltak, ahogy legtöbbben nem mernénk.

Ja, a múzeumi anyag szerint Nobelnek nem volt lelkiismeret furdalása a dinamit miatt. Találmányát hatásosabbnak tartotta a béke kikényszerítésére, mint a békeharcosokat. Azt mondta egyszer az egyébként 1905-ben Nobel-Békedíjjal kitüntetett korábbi titkárának, Bertha von Suttnernek, hogy a dinamit erejét látva értelmes országok lemondanak a konfliktusaik fegyveres rendezéséről.

Hogyan nőhetett ki egy svéd mágnes végrendeletéből a világ legmeghatározóbb tudományos intézménye?

Az Alfred Nobel életét bemutató teremben megtudhatjuk, hogy a feltaláló négy országban élt huzamosabb ideig, szinte állandóan utazott a 14 országban található robbanóanyag gyárai között. Gazdag volt, munkamániás, magányos és gyomorfájós, és attól félt legjobban, hogy élve temetik el. Ő volt korának Vasembere.

A Nobel díjat az alapító hagyatékából finanszírozó alap induló értéke mai értékre átszámolva körülbelül 54 milliárd forint volt. Ez hatalmas vagyon, ha az ember magából indul ki. Azonban nem olyan nagy, ha a díj ambícióját és hatását nézzük – Magyarországon a leggazdagabbak listájának 23. helyre kerülhetne valaki ennyi pénzzel.

Ha egy kivételesen sikeres élet hozama elég egy ilyen világalakító történetre, akkor hol van a többi ilyen intézmény? Valószínűleg nem csupán a pénz tette nagygyá ezt a díjat. Jókor, jó helyen született meg az ötlet, és évtizedeken keresztül sikeresen menedzselték a Nobel örökség kezelői, a díj menedzserei.

Jókor - A századfordulón a vasút- és távíró hálózatok kiépülésével, a gőzhajó elterjedésével úgy ment össze a világ, mint nemrég az internettől. Lehetőség és igény volt a nemzetközi intézmények megszületésére. Ez a legnagyobb világkiállítások, az újkori olimpiák indulásának kora, ekkoriban indult az eszperantó nyelv és lett a munka ünnepe világszerte május elseje. A globális intézmények alakításának hullámába kapcsolódott be a Nobel díj is.

Jó helyen – Svédország a lehető legjobb hely volt egy nemzetközi díj alapítására. A világ közepe még Európa volt – az USA gazdaságilag már megerősödött, de még nem nagyon érdekelte, mi is történik óceánjain túl. Európán belül pedig a nagyhatalmak számára a rivalizálás még háborúkat jelentett. Skandinávián kívül Svájc volt olyan gazdag és a világ vérkeringésébe bekapcsolódó hely, amit általánosan elfogadtak volna – nem véletlenül indult onnan is sok nemzetközi kezdeményezés. Svédország azért is volt jó választás a sorstól, mert a díj és az azt finanszírozó alap békében tudott

működni a világháborúk idején is. A Nobel díj lényegében a svéd siker szimbóluma. Megvan benne mindhárom elem, ami [az Összkép korábbi cikke szerint](#) a világ egyik mintaszórágává tette Svédországot: a béke, a nyitottság és az önbizalom.

Jó ötlet és menedzsment – A Nobel díj a hatalmas indulóvagyonhoz képest szerénynek látszó célt tűzött ki. Az 1901-ben induló alapítvány feladata az lett, hogy évente öt díjazottat válasszon ki, jutalmazzon és ünnepeljen meg úgy, hogy az alapító vagyon értéke ne csökkenjen. Egy díjazott ma 270 millió forintnyi összeget kap – a jutalom értéke az induláskor is körülbelül ennyi volt. Világraszóló dicsőséget és gazdagságot ígér a díj öt embernek egy olyan közösségből, akiket nagyon tisztelnek, de kevésbé ismernek és értenek. Emellett a kifizetett jutalmaknál picit többet költenek a díjazottak kiválasztására és a díj eseményeire. Fókuszáltság, hosszú távú fenntarthatóság, alapos előkészítés és kommunikáció. Management by Nobel.

A Nobel díj gálavacsorája a stockholmi városházán – Forrás: euronews.com

Mi lenne, ha nem lenne Nobel díj?

A múzeumból kifelé jövet azon gondolkoztam, mi is az értelme ennek a lenyűgöző szellemi seregszemlének, miben lenne más a világ, ha Nobel talált volna feleséget magának és a világ legjobb tudósai helyett meg nem született gyermekeire hagyhatta volna vagyonát.

Egyrészt szegényebbek lennénk egy csomó hőssel. Sok tudóst a Nobel díj tett ismertté, példaképpé. Kevesebben mentek volna tudósnak, mert a tanárok és az ismeretterjesztő tévéműsorok nehezebben ültették volna el a bogarat sok okos gyerekben, hogy menő lenne tudósnak lenni. Néhány nagy felfedezés talán meg sem született volna, ha nincs ott a tudományos világban a díj, mint mindenkit motiváló álom. A tudósok picivel kevésbé figyelnének arra, hogy hol vannak világszinten, jobban elmerülnének saját köreikben.

Svédország is szegényebb lenne egy hírnevet és magabiztosságot adó világmárkával és egy kicsi, de elgondolkasztató múzeummal.